

Arkiven sjunger opera på Vadstena-Akademien

Den lilla sommaroperaverksamheten i Vadstena låter höra talas om sig både i svenskt och internationellt operaliv. Det har sina orsaker och en av dessa är starkt förknippad med arkivarbete. På Vadstena-Akademien möts sångare och musiker, dirigenter, scenografer, kostymskapare, koreografer, ljussättare, teaterskräddare och teatertekniker för att under några intensiva månader fördjupa sina kunskaper om operakonsten. Vadstena-Akademiens syfte är att bedriva utbildning i sång- och instrumentalmusik. Detta görs genom operauppsättningar där unga, talangfulla stipendiater handleds av yrkesverksamma professionella utövare. Resultatet blir en operaproduktion som spelas för (oftast) utsålda hus och som recenseras i både svensk och utländsk press.

Vad som är lite speciellt med Vadstena-Akademien, förutom den operapedagogiska profilen, är det faktum att man aldrig spelar den välkända operarepertoaren som t ex *Carmen* och *Rigoletto*. Den konstnärliga grundidén är nämligen att spela nyskrivna operor och att iscensätta gamla verk som aldrig tidigare spelats i modern tid. Varför då, kan man fråga sig? Genom att spela en okänd repertoar tvingas artisterna till en egen tolkning av verket, här finns inga välkända inspelningar och rolltolkningar att luta sig emot. Och publiken får förmånen att se operor som ingen annan nu levande människa har sett – oavsett det spelas gammalt eller nytt. Vi lämnar de nyskrivna verken därhän i denna artikel och dyker djupare i arkiven, ner till det dryga 40-talet framforskade operor som väckts till liv hos Vadstena-Akademien. Några av dem har blivit vad vi kallar ”operaarkeologiska fynd” och har gett eko i Europa.

Liine Carlsson som Drottning Kristina i *Cristina di Svezia* på Vadstena slott 2007.
Foto: Markus Gärder.

Operaarkeologer

Tre forskare och musiker har sedan 1970-talet varit knutna till Vadstena-Akademien som ett slags operaarkeologer. Dessa tre har svarat för framtagningen – eller editionen – av de flesta äldre operor som uppförts vid Vadstena-Akademien. Fil. dr. Åke Sällström och fil. dr. h.c. Arnold Östman editerade de första elva operorna. Därefter tog professor Anders Wiklund över. Han har genom åren tagit fram över 40 operor från olika arkiv runtom i Europa. Anders Wiklund är i dag en av världens främsta inom sitt område och hans källkritiska editioner har resulterat i uppsättningar på många festivaler och operahus i Sverige, övriga Europa och USA.

Idag skrivs förhållandevis få operor jämfört med den uppsjö som skrevs mellan mitten av 1600-talet fram till sent 1800-tal. Det är ur denna rika mängd som Anders Wiklund och hans gelikar vaskar fram bortglömda operaguldgrubbor. Men att hitta ett operaverk går sällan till så att man plötsligt stöter på en dammig notsamling där allt är samlat och klart:

- Det finns ofta flera manuskript, förhoppningsvis ett som tonsättaren själv skrivit och sedan en rad handskrivna kopior med olika tillägg, en del av kompositören själv. Den källkritiska forskningen innebär att man söker efter det som är skrivet av kompositörens egen hand, berättar Anders Wiklund.

Försättsbladet till partituret för neapolitanska operan *Demofonte* från 1733 – ett verk som tagits fram av Anders Wiklund och som spelades 2005 på Vadstena slott tillsammans med komiska intermezzot *La Vedova Ingegnosa* (*Den fiffiga änkan*) under samlings titeln *Ödets Lotter*.

Verken spåras via bibliotekskataloger, periodika och litteratur vid bibliotek och arkiv i bland annat Italien, Frankrike, Tyskland och Sverige. De tas fram på mikrofilm eller CD-rom. Efter

en musikalisk och historisk analys värderas övriga källor av verket. Tre typer av manuskript; autograf (tonsättarens eget originalmanuskript), kopior (handskrivna kopior som kan vara gjorda till andra föreställningar och förändrade, men det kan också handla om exemplar som reviderats av tonsättaren) och tryck används vid sammanställningen av en källkritisk edition. Alla källor måste utvärderas och vägas mot varandra – varför stämmer de inte överens, hur förhåller de sig till varandra och upphovsmannen? Först efter att man tagit ställning i dessa frågor kan man göra det partitur som används av dagens musiker vid det nutida uppförandet.

– Oftast vet man att verken finns. Att man enbart snubblar över ett okänt manuskript är en raritet, säger Anders Wiklund.

Arkivfynd sprids i operavärlden

År 2007 satte Vadstena-Akademien upp en konsertant version av Jacopo Foronis *Cristina di Svezia* (1849) i edition av Anders Wiklund. Jacopo Foroni var en känd figur i svenskt musikliv under 1800-talet. Han var ett stort namn i Italien och när han kom till Sverige blev han hovets gunstling och hovkapellmästare. *Cristina di Svezia* tillägnades Oscar I. Anders Wiklund blev nyfiken på musiken och hittade en kopia av operan i Statens Musiksamlingar i Stockholm redan under 1980-talet. Eftersom verket egentligen kräver en större orkester än vad som ryms på Vadstena-Akademiens scener har den aldrig satts upp sceniskt. Men 2007 gavs den alltså i en konsertant version. Succén var ett faktum och *Cristina di Svezia* spelades för utsålda hus, sändes i Sveriges Radio och i Europa och sattes också upp på Confidencen i Stockholm 2008. I december 2010 gavs verket ut på CD med Göteborgsoperans orkester och kör. *Cristina di Svezia* är ett av Vadstena-Akademiens största operaarkeologiska fynd.

Anders Wiklund, Arnold Östman och Åke Sällströms arbete har skapat en svensk forskningsnisch av internationellt intresse. Att verken verkligen iscensätts och möter publik istället för att ”bara” ges ut som ett partitur bidrar förstås till intresset för verken. I stället för Monteverdi presenterar Vadstena-Akademien Paolo Quagliati, Antonio Maria Abbatini, Francesco Provenzale och Alessandro Stradella (1600-tal), i stället för Mozart hans samtida lika uppskattade Domenico Cimarosa, Karl Ditters von Dittersdorf och Johann Friedrich Reichardt (1700-tal) och i stället för Verdi till exempel den svenske Ivar Hallström (1800-tal) eller Jacopo Foroni. Intresset från operavärlden är starkt och i höst skall till exempel Johann Adolph Hasses *Piramo e Tisbe*, som spelades på Vadstena-Akademien i somras, uppföras i Anders Wiklunds version i Amsterdam.

Vadstena-Akademiens egna arkiv

Vadstena-Akademiens alla operor finns förtecknade i en sökbar databas som nås via www.vadstena-akademien.org. Noter och libretton finns arkiverade i Vadstena och övriga arkivalier finns på Statens Musiksamlingar. En CD-box med dokumentationsinspelningar från över 80 föreställningar presenterar Vadstena-Akademiens sällsynta repertoar och framtida stjärnor trängs med storheter som Ann Sofie von Otter, Carl Johan ”Loa” Falkman och Nina Stemme.